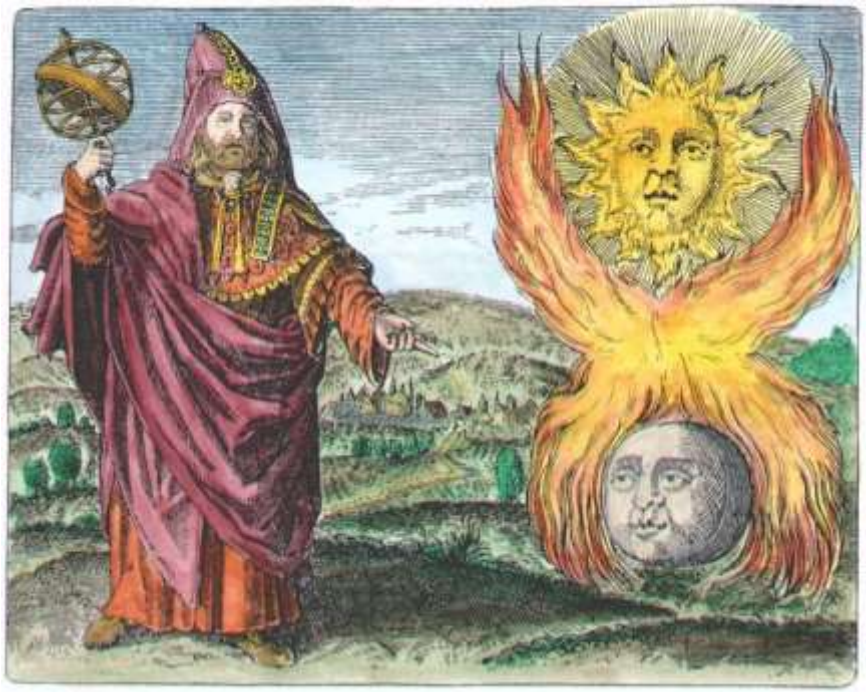
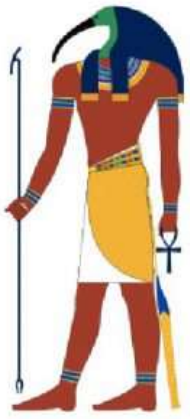
Hermes ve Hermetizm

Murat Özgen Ayfer

Hermes, Antik Mısır'ın büyük bilgin ve filozofu, Hermetizm'in kurucusudur. Hangi çağda yaşamış olduğu kesin bir şekilde bilinmemektedir. Tarihte böyle bir kişinin gerçekten yaşamış olup olmadığı bile kuşkuludur. Bazı kaynaklara göre M.Ö. 3000 dolaylarında, bazılarına göre bundan bin yıl kadar daha yakın bir tarihte yaşamıştır. Belki de "Hermes" farklı dönemlerde yaşamış olan Antik Mısır bilgin ve filozoflarına Yunancada verilmiş bir genel isimdir.

Hermesin ilk özdeştirildiği kişi Antik Mısır inançlarında ikinci sıradaki tanrılardan biri olan **Thoth**'dur. (Kimi yerde Thot ya da Tot biçiminde yazılmış olabilir.) Beyazlı ve karalı ibiş kuşu kafalı insan şeklinde betimlenmiştir. Elinde tuttuğu "ankh" ile yatay ve düşey ufuklar üzerindeki egemenliği belirtilmiştir. Belki de eski Mısır inançlarında balıkçıl kuş diye adlandırılan bu kuşun uyurken kalp şeklini almasının bunda etkisi vardır.

Thoth hem Antik Mısır'ın Günes Tanrısı **Ra**'nın hem de ölüm ötesi, yargılama ve yeniden doğuşun tanrısı olan **Osiris**'in kayıt tutucusudur.

İnsanların dünya üzerindeki yapıp etmelerini, iyiliklerinin etkilerini kaydetmektedir. Çünkü bir insanın Tanrı'ya yönelen yolda yürüyebilmesinin ancak bu dünyadaki ahlâklı ve erdemli yaşamı ile olabileceği öngörülmüştür. Ölünün Osiris ile birlikte olup, ışıkla bütünleşebilmesinin ancak Thoth'un kayıtlarıyla onaylanırsa gerçekleşebileceğine inanılmıştır.

Thoth, Osiris'in ölüleri yargılama mekânında da ölümlülerin günahlarının kaydedicisi ve ruhların yol göstericisi olarak yer alır. Bu etki ile Antik Yunan dünyasında da Hermes, ölülerin ruhlarını Hades adlı ülkeye gitmeleri için yol gösterici niteliğiyle belirir.

Antik Mısır'ın genel inanç sistemine göre yani avama dönük şekli bakımından Thoth, yazıyı icat eden, yamyamlığa son veren, halka çiftçiliği öğreten, Nil'i kontrol eden, ilâhi güçlerin ve yıldızların kontrolünü sağlayan, kanun koyucu, başrahip, yetenekli doktor ve büyücü, "cennet" diye nitelendireceğimiz öteki dünyada düzenin koruyucusu, zamanı kontrol eden kişi, yaşayan yıldızların ve tanrıların yöneticisi, cennetin boğası, kutsal ve normal tüm öğretilerin babası şeklinde bilinmektedir.

Bazen bir baboun (maymun) şeklinde betimlenen Thoth ile gizemler ve büyü ile ilgili her türlü bilgi özdeşleştirilmiştir.

Thoth aynı zamanda Antik Mısır inançlarında adının başına eklenen AA takısıyla **"üç kez güçlü"** niteliğini taşır. Bu sıfat ile Antik Yunan anlatımlarında **Hermes Trismegistos** şeklini alacaktır. Antik Mısır geleneğinde ona "Üç Kez Büyük Tehuti" de denmiştir.

Thoth adının Mısır ilâhiyatındaki en önemli rolü, Osiris mitinde Osiris'in parçalarını bulmada ve toplamada İsis'e yardımcı olmasıdır. Belki de devrin ikonografik gizemli anlatımında bu bir yöntemi ifade etmekteydi; parçaları toplayarak bütüne ulaşmak…

Diğer mitolojik anlatımlarda Thoth, zamanın 360 günlük yıl kavramından 365 güne çıkmasını sağlamış, bunu da hile ve kandırma yoluyla yapmıştır. Bu beş ek gün, İsis'in kocası Osiris'in parçalarını toplayıp onu yine canlandırması için yeterli olan zamandır.

Thoth'un daha önemli işlevi **Ölüler Kitabı**'nda anlatılan ritüellerde belirtilmiştir. Buradaki canlandırmalar, ölünün, Osiris'e ulaşması ve onunla bütünleşmesi için yapması gerekenlerdir. Bunlar her ne kadar normal okur tarafından pek bir özelliği olmayan metinler gibi görünebilirse de kapıların dışındaki ruhun kapıyı çalması, içeriye izinle alınması ve ritüelik bazı hareketler ile söylemlerin arka arkaya yapılması gibi önemli konuları içerir. AntikMısır kardeşlik sisteminin normal yaşamda insiyelerin başından geçenleri anlatması gibi bir şeydir.

Osiris'e uzanan merdivenlerin başında duran insanın yedi katmanlı gözükmeyen kısmı yani ruhu ancak Thoth'un yönlendirmeleri ve yol göstermesi ile istediği, ulaşmayı arzuladığı yere çıkabilir. Bunları yapabilmesi için ölünün kalbinin tartılması sahnesindeki gibi dünyada geçirdiği erdemli bir yaşamın önemi vurgulanır. Bu işlem, Ra'nın 42 adı ya da niteliği önünde yapılmakta olduğu için, kimi araştırmacılarca yanlış değerlendirilip "Mısır'ın 42 tanrısı" diye adlandırılmıştır. Oysa bu 42 ad aslında ruhun yeryüzünden yükselirken gerçeği, 42 göksel kuralı temsil eder. Bu anlatım da Hermetik kuralların başlangıcıdır.

Yürek tartılması işlemi

Yunanca ve Latincenin yapısına karşılık, Antik Mısır'ı da besleyen Aramî, Asurî, Keldanî, Süryanî, İbranî ve Arabî dillerin yapısı, niyete bağlı ya da "anlam dili" biçimindedir. Bur diğer deyişle, Yunanca ve Latince yazıya aktarıldığında hem ünlü hem ünsüz harfler kullanılır; böylece esas anlatım yazı kalıplarında dondurulmuş, sınırlanmış olur. Oysa öteki dillerde yazı salt ünsüz harflerle kurulur ve okunurken ünlendirilir.

Bu bağlamda, Yunanca Hermes olarak belirlenmiş sözcük aslında "HRM" biçiminde yazılır. Bu ise literatüre Hiramus, Hermese, Hermes'ül-Heramise, Hurmus, Hermis gibi çeşitli şekillerde geçmiştir

İslâm dünyasında Hermes **İdris** diye bilinir. Terzilik mesleğinin kurucusu sayılan bu bilge kişi, Terzi Hermes diye ün salmıştır. Zaten sözlük anlamı bakımından da "idris", terzi demektir. Thoth'un terziliği, gnostik öğretilerde dış anlamıyla değil, daha çok iç anlamıyla benimsenmiştir yani o insanlara inisyasyon yöntemiyle bir içsel elbise giydirmektir.

Hermes sözcüğü Ermes, Hermis ve Heramis biçimlerinde de söylendiği gibi, Anadolu Türkçesine de **Ermiş** olarak girmiş ve Tanrıya kavuşma hâlinin bir adı olarak benimsenmiştir. Böylece tasavvufun en temel kavramı ve amacını yansıtır olmuştur. Nitekim Ra'ya kavuşmuş yani ermiş olanın unvanı olarak Hermes, -daha önce değinilmiş olduğu üzere- tek bir kişinin adı değil, o konuma gelmiş her kişinin ortak adı olmuştur. Ra, güneş tanrı, ışık tanrı, aydınlık tanrıdır. Birçok yerde ve zamanda yaşadığına ilişkin söylemler bulunan Hermes, böylece söylencesel ya da mitolojik bir kişiliğe dönüşmüştür.

Hermesin Çeşitli Kimlikleri

İbis kuşuna ilişkin teorilerde üç ayrı cins kuştan söz edilmektedir. Bu kuşlar, Latince adları ile Threskiornis aethiopicus, Plegadis falcinellus, Geronticus eremita ailelerine bağlı kuşlardır. Bunların hepsi birbirine pek benzer olmakla birlikte, daha yakın bir incelemede Thoth ile özdeşleştirilen kuşun su kenarlarında görülen Threskiornis aethiopicus olduğu anlaşılmaktadır. Bu kuş, Mısırlılar tarafından öteden beri çok değerli tutulmuş, kutsal sayılmıştır.

İbis Thoth ile özdeşleştirilmiştir ama Thoth Antik Yunan uygarlığına geçip orada Hermes adını aldığında artık ondan söz edilmez.

Hermes adı Khemnu adlı bir merkezden kaynaklanan ve sonraları Yunanların **Hermepolis** diye adlandırdıkları bir yerden doğmuştur. Hermepolis hep Hermes ile bağdaştırılmıştır.

Hermes'in adı her kişiye ya da bir tanrıya ait olmadığı için, belki birden çok Hermes vardı. Antik Çağın Mısırlıları, mitolojik kahramanlarını yaşatmak için Hermes'in birden fazla tipinin tarihte ve kayıtlarda yer almasına yol açmış olabilir.

Ortaçağda Hermes, Mısırlıların Thoth'u, Yahudilerin Enoch'u, eski İranlıların Huşehg'i, Müslümanların İdris'i ile bir tutulmuştur. Hangi iklim ve coğrafyada olursa olsun, insanlar onu bilimlerin kurucusu olarak, ilâhî bir mesaj getiren bir tür peygamber gibi görmüştür.

Hermes'in bu çeşitli kimlikleri konusunda uzlaşmazlığa düşülmüştür: Şöyle: "Hermes farklı adlar altında anılan aynı kişi midir, yoksa bu ad farklı karakterlerin hepsine birden verilen bir lâkap mıdır?"

Kimileri bu adın Buda gibi, Manou gibi bir bilgeyi belirtmek için kullanıldığını belirtir.

Öte yandan Hermetizm konusuna giren tüm öğretilerin önderlerine hep bu adın verilmekte olduğu da görülmektedir.

Buna karşın kimi araştırmacılar onun sonradan gelen tek bir kişi olduğunu düşünmüştür. Örneğin 20. yüzyıl başlarının Alman araştırıcısı Theodor Nöldeke'ye göre, Büyük İskender ölümsüzlük suyunu aramak için yola çıktığında yanındaki aşçısı Andreas ile İdris özdeştir. Bir diğer araştırmacı, onun aslında Neoplatonist düşünür Ammonius Saccas olduğunu ileri sürmüştür.

9. yüzyılıon ünlü tarin ve din bilimcisi Muhammed bin Cerîr Taberî, İdris'in Enoch (Hanok) ile aynı kişi olduğunu öne sürmüştür. Biruni ise İdris'in Buda olabileceğini öne sürerken, Fahrettin Râzi ve Nesefî gibi İslâmi yazar ve araştırmacılar, Taberi'ye katılmışlardır.

Fahrettin Râzi ayrıca, Hermes sözcüğünün Utarit (Satürn) ile bağlantılı olduğunu söyler.

Suryanîcede Hermes bilgin anlamına gelir ve bu durumda Hermes'ül Heramise teriminin de "bilginlerin bilgini" anlamına geldiği söylenebilir.

Araştırmacı yazar Prof. Mahmut Erol Kılıç'ın aktardığına göre; Müslüman düşünürler bunun Tanrı tarafından verilen nübüvvet, hikmet, hilâfet özellikleri ile donatılmış Hermes olarak düşünürlerken, bundan "üç ayrı Hermes" olduğu anlamını çıkarmışlardır.

Ebu Maşer, bir kitabında şöyle der:

"Birinci Hermes ki üçlü lütuf ona ihsan olmuştur, Tufandan önce yaşamıştır. Hermes kelimesi bir unvandır. Tıpkı Kayser ve Hüsrev gibi. Tarih kitaplarında İranlılar ona Huşeng der; ulvî şeylerden bahseden ilk odur. Dedesi Adem (Giyomert) gündüzün ve gecenin saatlerini ilk ona öğretmişti. İlk defa mabet yaparak tanrıya ibadet eden yine odur. Tabiat bilgisi hakkında ilk konuşan odur. Arzi ve semavi konuların bilgisi hakkında ritmik ilahiler kaleme almıştı. Tufanın da geleceğini ilk olarak o haber verdi. Hikmetin kaybolmasından korktuğu için "el-barba" ve "panapolis" (ahmin) isimli piramitleri inşa ederek kendisinden sonra gelecekler için bütün ilimlerin formüllerini piramitlerin iç duvarlarına kazıdı."

Mahmut Erol Kılıç, Osmanlı tarihçisi Nişancızade Mehmed Efendi'nin ***"Mirat-ı Kainat"*** adlı yapıtından şöyle bir aktarma yapıyor:

"Bu yazılara hiyerografi ya da ideografi denilirmiş. Hikmetin ehli olmayan ellere geçmesini önlemek için simgesel bir tarzda yazılmışlar. Bir de Enoch olarak sözü edilen bir yazı çeşidi vardır. İkinci Hermes ise Babillidir. Keldanilerin başşehri Babil'de yaşamıştır. Tıp ve felsefe konusunda üstat olan Hermes, sayıların özellikleri konusunda da bilgi sahibidir. Yunanlı bilge Pisagor da onun talebesiydi."

Üçüncü Hermes ise Mısır'da Tufan'dan sonra yaşamıştır. Zehirler ve hayvanlar üzerine kitapları vardır. Doktor ve filozof idi. Şehirler kurma ustasıydı. Alşimi (Simya) ve teknikleri üzerine de kitaplar yazmıştı. Suriye'de Asklepius adlı değerli bir öğrencisi vardı.

Kimi Arap araştırmacılarına göre Hermes, Nuh'tan önce yaşamıştır. Arapça kökenli kitaplarda ondan "Ahnuh bin Mehlail bin Enus bin Şit bin âdem" diye söz edilmiştir.

Bir başka görüş uyarınca da "Akhenaton" sözcüğü Enoch'a, "Osiris" sözcüğü de İdris'e dönüşmüş olabilir.

Daha değişik bir görüşte de Hermes ile "ehram" sözcükleri arasında ilişki kurulur.

Mandaistlere göre, nur meleklerinden biri olan Zehrun "güneş feleği" ile özdeşleştirilirdi. Hürmüz ya da Hermez sözcüğünün buradan geldiği ve sonra Sabilerce Hermes'e dönüştürülmüş olabileceği üzerinde durulur. Nitekim Sabiler de Hermes'i peygamberlerinden biri sayardı.

Hindu geleneğinde Merkür gezegenine karşılık gelen Buda'nın da aynı kişi olabileceği öne sürülmüştür.

Mahmut Erol Kılıç'ın çalışmalarında, Buda'nın annesinin adının Maya olması, Yunan mitolojisinde Hermes'in annesinin adının Maia olması, Buda sözcüğünün bilgelik anlamına gelmesi, kimi araştırmacılara göre Sabilerin Hermes için kullandıkları Buzasaf adı ile Buda arasında bir etimolojik ilişki kurulabileceği anlatıları bulunmaktadır.

Aztek uygarlığındaki Quetzalcohuatl figürünün Hermes figürü ile ortak yönleri vardır. İrlanda ve Kelt mitolojisindeki Lugus motifi de Hermes ile çakışmaktadır.

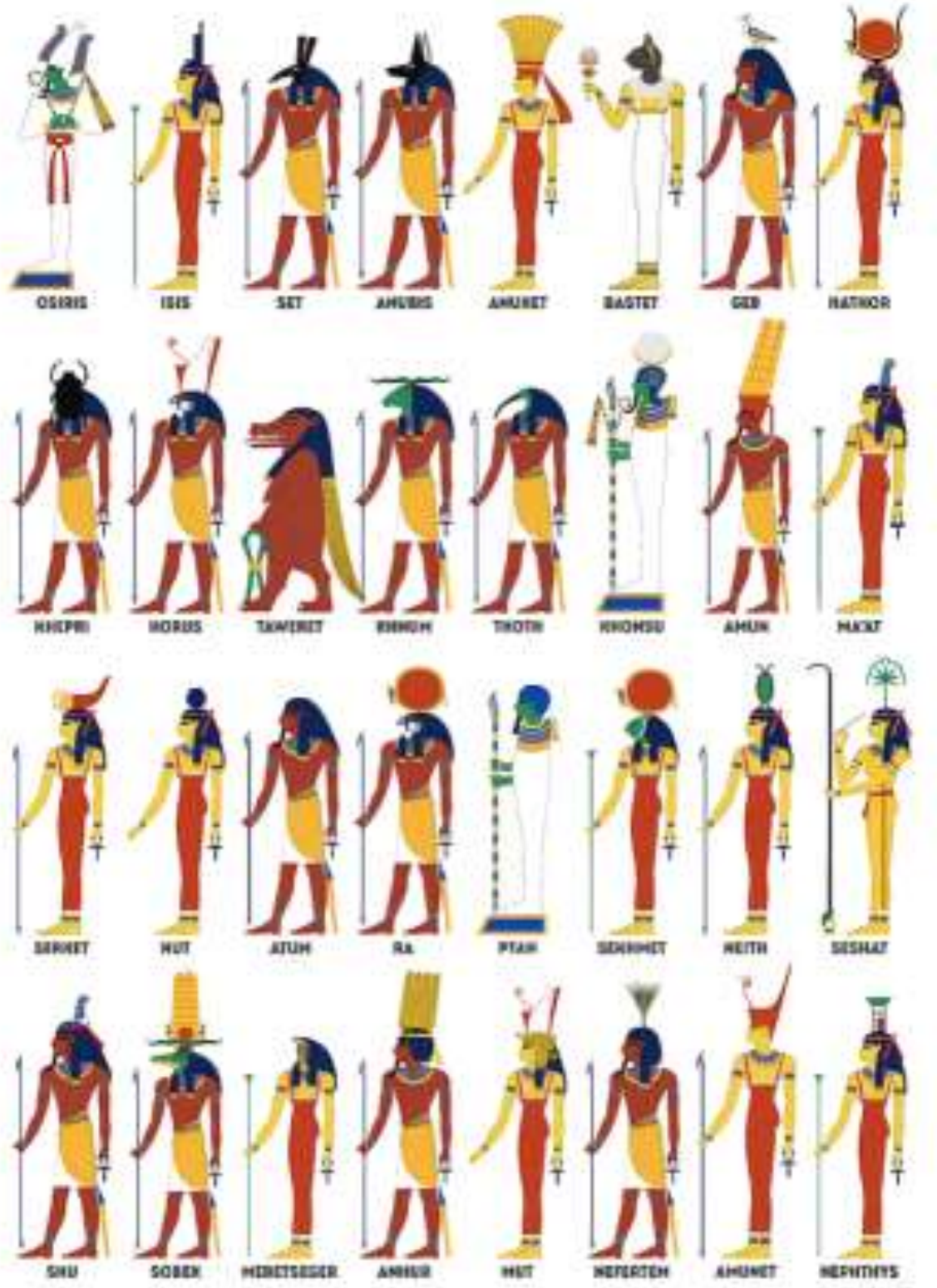

Quetzalcohuatl

Lugus

Antik Mısır İlâhiyatı

Birtakım erken dönem Mısır kitaplarının, belki büyük ve gerçek bir bilge olan, belki de uzun bir başarı devamlılığı gösteren yazarlar topluluğunun kimliğinde özdeşleştirilen Hermes'in ilk eş tutulduğu figür, ikincil tanrılardan Thoth'tur.

Antik Mısır ilâhiyatının en ilginç yönü, tanrılar topluluğunu oluşturanlardan her birinin diğerlerinden çok ayrı, belirgin farklarla donanmış olmamasıdır. Her tanrı bir diğerinin işlerini yapabilir. Her biri, öteki tanrılar ile birleşmede bulunuyor gibi tasarlanmıştır.

Ülkede belirgin bölgelerin daha fazla önem kazanması üzerine, o bölgenin ilâhının da önem kazanıp çevredeki diğer yerleri etkisi altına alması söz konusu olmuştur. Önemsiz sayılan yerlerdeki her ilâh, önemli yerlerdeki ilâhların özellikleriyle anılır olmuş, âdeta onlarla özdeşleşmiştir. Ra, Atum ya da Ptah gibi önemli tanrıların, Mısır'daki her ilâh ve tanrı ile özdeşleştikleri de görülmektedir.

***

Güneş temelli ilâhiyat dizgesi, Antik Mısır tarihi boyunca hep kendini göstermiştir. Merkezi **Hieoropolis** olan bu kültür, Mısır ilâhiyatının ana iskeletini oluşturmaktadır. Her değişik merkezdeki ana ilâhların bu geniş güneş ilâhiyatının asal karakterleri olan Ra ile Atum'a dönüştükleri ya da onlara ilişkin sıfatları taşıdıkları düşünülebilir.

Güneş ilâhiyatı ve Osiris kültürü Antik Mısır'ın her yerinde vardır ve tarih boyunca böyle olmayı sürdürmüştür. Bu iki ana etken diğer yerlerdeki inançlar ile iç içe geçmiştir. Yerel ilâhlar ya Ra'nın ya Atum'un ya da Ptah'ın özelliklerini almıştır.

Hieropolis ekolü öğretisinin en önemli belirgin özelliğinden biri olan Atum'un kozmolojik açılımın devamı olarak, Güneş Tanrısı'nın "asal ilâh", Ay Tanrısı'nın da "yardımcı ilâh" olarak belirginleşmesi, Antik Mısır'ın tüm kozmolojik sistemini etkilemiştir. Bazı yerde Ay Tanrısı'nın daha önemli tutulup öne çıktığı da görülebilir.

Önceleri Mısır tanrılar topluluğunda Ptah'ın bulunmadığı dikkati çeker. Ona yaradılışa ilişkin diğer anlatım ve efsanelerde değinilmiştir. Ptah, Ra-Amon-Atum ile ilgili tüm özellikleri içinde barındırmaktadır; Memphis ekolüne ilişkin yaradan ve evreni oluşturan bir tanrıdır. Aynı zamanda Memphis'teki taş yontucularının ve heykeltıraşların koruyucu ilâhı olup, her şeyin yaratıcısıdır.

Ptah, Atum'un tasarımlarına şekil veren tanrıdır. Dolayısıyla Atum'un kalbi ve dili ancak Ptah'ın varlığı ile ortaya çıkmıştır. Bu, Memphis ekolünün temelini oluşturur. Burada Thoth, Atum'un kalbini, Osiris ise dilini temsil eder. Bir diğer deyişle, Ptah'dan yayılan yaradılış, tıpkı bir insanın organları ile ayrı ayrı işlevleri olan ama bütünün parçaları gibi, aralarında en önemlileri yürek ve dil olmak üzere bir yapılanma şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Tarihte ilk kez bir şehirde tüm yaradılış, insanın kendisiyle tıpatıp aynı tutulmuştur. Böylece Hermetik kuralların en önemlisi olan "evren doğum teorisi" oluşturulmuştur. Yukarıdaki ile aşağıdaki arasındaki benzerlik kendini açıkça ortaya koymaktadır. İlkel tanrı önce yaratacağı şeyleri tasarlamış, yaratmış ve bu sırada ortaya çıkan ilâhlar da evrendeki diğer ilâhları ve diğer her şeyi yaratmıştır.

Dolayısıyla, evrendeki her şey aslında 1'in bir parçasıdır.

***

İslâm düşünürleri, Antik Yunan'da Thoth'a "üç kez bilge" anlamına gelen Hermes Trismegistos denmesini, peygamberlik-bilgelik-hilâfet'ten oluşan nimetler üçgeninin Tanrı tarafından kendisine bahşedilmesine bağlar. Kuşkusuz bu bağlayışta kişinin adı İdris'tir. Ancak bu üçleme İslâm öncesinde başka biçimlerde de görülmüştür.

Üçgen, dolayısıyla üçleme, insanlık tarihinin en önemli simgelerinden biridir. Çoğu yerde evrenin üç katlı doğasını temsil ettiğine inanılmıştır; cennet ile bağdaşık "gökler-dünya-insan", "baba-anne-çocuk", "doğum-olgunlaşma-ölüm" gibi… Bir sivri ucu yukarı bakar durumdaki şekli ile bazı açılımlarda tinselliği simgelerken, bunun tersi maddî olanı simgeleyebilmektedir. İbranî açılımlarında özellikle iç içe geçmiş iki ters üçgen karşıtların birliğini simgelerken, evrensel insan-süper insan yani tanrının kendisi olan ve tüm zıtlıkları içinde bulunduran Hermetik insanı temsil etmektedir.

Pitagor ekolünde eşkenar üçgenin Bilgelik Tanrısı Athena'yı temsil ettiği benimsenmiştir. Mısır inançlarında ise dik kenar bir üçgen "erkek-kadın-çocuk" açılımını anlatırken, eşkenar üçgen "Osiris-İsis-Horus" üçlemesini yansıtır.

Hindu inançlarında "Brahma-Vişnu-Şiva" üçlemesi yaratıcı, koruyucu ve yok edici ilkeleri dile getirmektedir.

Grekoromen dünyadaki kullanımlarında "Zeus-Poseidon-Hades" ya da "Jüpiter-Neptun-Pluto" biçiminde görülür. Bunun bir karşılığı, "gökyüzü-yeryüzü-yeraltı" biçiminde verilebilir.

Hıristiyanlıkta "Meryem-Yusuf-İsa" ya da çok daha öncelikli biçimiyle "baba-oğul-kutsal ruh" biçimini alır. Bu, aynı zamanda "inanç-umut- şefkat" üçlemesindeki birliği de yansıtır.

Kabalistik açılımlarda "erkek-kadın-birleştiren akıl", İskandinav inançlarında "Odin-Thor-Frig", Sümerlerdeki "Anu-Ed-Bel" ve "Sin-Shamash-Ishtar" üçlemeleri, tüm kültürlere kendi dillerinde işlemiştir. Hıristiyan yazarlar ise devrin kralı ve başrahibi, yasa koyucusu ve uygulayıcısı, bilge kişi ve en üst derecede filozof olması nedeniyle Hermes'e üç kez büyük ya da üç kez güçlü anlamını vurgulayan **Hermes Termaximus** denildiğini öne sürer.

İslâmi yazarların Hermes (İdris) ile bağlantılıı olmak üzere verdikleri bilgiler daha çok İbranî kaynaklarına dayanır. İdris'in yaşamı ile İbranî kaynaklarındaki Enoch ya da Hanok'un yaşamı pek benzeşir. Nitekim İdris'in, Âdem'den sonra gelen üçüncü peygamber oluşu nedeniyle **"Müselles bin Nime"** diye anıldığı görülür.

Sonuç: "Thoth" ya da "Hermes", değişik kültürlerde o kültürlere özgü farklı adlar taşımış olmasının yanı sıra, hepsinde de kendiliğinde bir temel üçlemeyi barındırmıştır.

Enoş

Enoş (Enoch, Hanoch) hem "inisiyatör "hem "insanoğlu" anlamına gelir. İslâm'da İdris'in üçüncü peygamber olarak görülmesine karşın, Musevî inançlarında Âdem'den sonra gelen yedinci peygamber olduğuna inanılır. Öne sürüldüğüne göre tam 365 yıl yaşamış ve Tanrı ile birlikte yürümüştür. *

Burada dikkati çeken noktalardan biri, 365 yıl yaşamış olduğunun belirtilişidir.

Antik Mısır ve Sümer'de yıl 12 aya bölünmüştü. Her ayda 3 hafta vardı ve her hafta 10 gün sürerdi. Her haftanın gece gökyüzünde kendisiyle ilişkili bir takımyıldızı bulunmaktaydı yani bir tür Zodyak. Böylece bir yıl, 36 hafta = 360 gün etmekteydi. Daha sonra buna 5 gün eklenmesi, Mısır mitolojisindeki Thoth'un kurnazlığı ile anlatılmaktadır.

Buradaki 365 sayısı rastlantısal da olabilir. Benzerliğin dikkat çekişi, Thoth ile Enoş'un özdeş tutuluşundan ileri gelmektedir.

Öte yandan Enoş'un Tanrı ile birlikte yürümek üzere göğe yükselişi, Musevî anlatımcıların dile getirişlerinde sanki daha eski kaynaklardan alıntı yapılmış izlenimini vermektedir. Nitekim bazı anlatımlarda Enoşun, Rabbin tahtının arkasında duran **Metatron** ile özdeşleştirildiği dikkati çeker. Bir anlatımda şöyle denilir:

"Enoş Rabbin evine çağrıldığında, onu alması için göklerden ateşli bir at gönderilmiştir. O sırada Enoş halka dürüstlüğü önermektedir. Halk ateşli atı görünce ondan açıklama ister. O da halka onları bırakıp cennete yükselme zamanı gelmiş olduğunu söyler. Enoş ata biner ama halk onu bırakmak istemez ve bir hafta boyunca takip eder. Yedinci gün bu kez gökten bu ateşli atların ve meleklerin koşulduğu bir ateşli araba iner ve Enoş'u gökyüzüne çıkarır. Melekler buna itiraz edip Rabbe şöyle derler: «Bir ölümlü kadından doğan bir adam cennete nasıl olur da alınabilir?» Rab meleklerin yakınmalarına kulak asmaz; Enoş için yaşam ve bilgelik kapıları açılır."

---

* Bu öykünün birçok versiyonu var. Hepsinin ortak yanı Tufan'ın yaklaşmakta olduğunun farkına varılması ve o zamana kadar edinilmiş bilgilerin yitirilmesi kaygısıyla bunların korunması için önlem alınması, daha sonra bu bilgilerin bir başkasınca bulunmasıdır.

Tevrat'ta Enoş'tan 7 ayrı yerde söz edilir.

Dünyanın ilk şehrine onun adı verilmiştir. (Tekvin 4:17)

Onun hep Tanrı'ya itaat ettiği anlatılır. (Tekvin 5:22,24)

365 yıl yaşadığı belirtilir. (Tekvin 5:24)

Tanrıyla yürüdüğü, ölmediği belirtilir.(Tekvin 5:24)

Bunu da ölümü görmemesi için Tanrı tarafından yapıldığı söylenir. (İbranilere Mektup 2:5)

İnsan ırkının yedinci nesli, Yerd'in oğlu, Mettusalah'ın babasıdır. (Tekvin 5:18,21,23)

13. yüzyılın Yahudi asıllı Hıristiyan düşünürü Bar Hebraeus'a göre; yazıyı ilk keşfeden Enoş'tur. Astronomi ve astroloji gibi diğer bilimleri de keşfetmiş, insanlara gezegenlere ilişkin ilk bilgileri o vermiştir.

Tevrat'ta Enoş'un adının sık geçmesi gibi bir başka dikkat çeken konu da Mısır tarihini yazmak ile görevlendirilmiş olan Manetho'nun, anlatımlarında, Hz. Musa'nın Akhenaton zamanında bir inisiye oluşundan söz etmesidir. Manetho şöyle der:

"Levi kabilesinin oğlu Musa eğitilmişti. Mısır'da insiye olmuştu. Sonra Heliopolis'te yüksek rahip olmuştu. Bunlar Firavun Amenhotep devrinde idi. İbranîler tarafından şefleri olarak seçilmişti. Felsefe ve bilim hakkındaki her türlü bilgiye ve Mısır gizemlerine vakıf olmuştu."

Bu anlatımın yerine oturmayan bir tek yanıı bulunmaktadır. Musa Amenhotep yani Akhenathon döneminde bir yüksek rahip idiyse, bir de günümüz tarihçilerinin ileri sürdüğü gibi 2. Ramses zamanında Mısır'dan çıkış yapmışsa, çok yaşlı olsa gerektir. Tarihte kronolojiye tam olarak oturtulamayan Musa'nın yaşı, Tevrat'ta 120 olarak belirtilmiştir.

Göz

Enoş sözcüğü "Enoşiyen" (Enochian) biçiminde yazılınca, Eski Yunancada "gönül gözü" anlamına gelir. İbranîcedeki bir başka anlamı da "görücü" demektir. İkisi de görmek, dolayısıyla göz ile bağlantılıdır.

Bir simge olarak göz, tüm insanlık tarihi boyunca "her şeyi gören ilâhilik" ilkesi ile bağdaşmıştır. Bütün güneş tanrılarının simgesi olarak, "yaşam sağlama" ve "doğurganlık gücü" anlamındadır.

Göz aynı zamanda insanın dış dünyayı somut olarak algılama organıdır.

Mistik göz, "ışık", "aydınlanma", "bilgi", "akıl", "korunma", "dayanıklılık", "belirginleştirme" gibi kavramları vurgulamak için kullanılır.

Kutsal mimarîdeki kullanılış şekli ile göz, göksel cennete açılış kapısı ile özdeşleştirilmiştir. Dünyanın merkezi olarak nitelenen tapınak, özellikle Hıristiyanlıkta kilise ve katedrallerde kullanılır. Bu bir tür ilâhîliğe açılan güneş kapısıdır.

Bazı durumlarda göz, kötülük kavramı ile birleşebilmektedir. Bunlarda, içeriğinde yok edici güçleri taşır. Buna özellikle eski Kelt inançlarında rastlanır.

Göz, bazen özellikle "Tanrı'nın gözü" olarak da bilinir. Nitekim Masonluk dahil olmak üzere birçok ezoterik kurumda bir **"her şeyi gören göz"** nitelemesiyle bir simge biçimini alır ki, bu simgenin kullanıldığı yerde Tanrı'nın insanların her davranışını izlediği vurgulanır. Genellikle bir eşkenar üçgen içine yerleştirilmiş olan bir göz biçiminde bir simgeden oluşur.

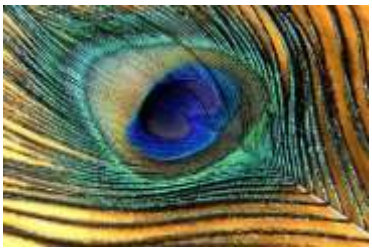

Ancak şunu da belirmek gerekir: Bu simge ya da benzeri, her mason kuruluşunda yer almakla birlikte, bu şekilde yorumlanmamakta da olabilir. Özellikle gözün sağ ya da sol diye belirgin bir ayırımı olmamasına özen gösterilir.

Hıristiyanlıkta, Masonlukta ve diğer bazı ezoterik kurumlarda olduğu gibi "tanrısal güç", "ışık", "bedenin ışığı ve gözü" olarak da bilinmektedir.

Göz, doğuda tavus kuşu tüyü ile buluşturulur.

Budistlerde ışık ve bilgelik anlamına gelir.

Antik Mısır inançlarında sağ göz “güneş”, “Ra” ve “Osiris” anlamına çekilirken, sol göz “ay” ve “İsis”i niteler ki, bu göz aynı zamanda evrensel doğurganlık anlamını içerir. “Horus’un gözü” ise başlı başına çok önemli bir simgedir.

Antik Yunan inançlarında Apollo, “cennetin gözleyicisi” anlamına gelir.

Hint inançlarında Shiva’nın üçüncü gözünden söz edilir ve alnındaki bir inci ile betimlenir. Ruhsal bilinç ve bilgeliği temsil eder. Bu gözün akan yaşları, her şeyi küllere döndürür yani oluşumu yok etme gücü vardır.

Bahavagatgitalarda, Vaishvanara’nın gözleri, “iki kutsal ışık kaynağı”nın (güneş ve ay) karşılığıdır. Bilgelik gözü Prajnachaksus ise, 3. gözün bir başka algılanış şeklidir ve süper insan biçimini temsil etmektedir.

Dünyanın gözü, aynı zamanda Buda’nın sıfatlarından biridir. (Agni)

3. göz, Sufi anlayışında “Tanrı’yı görenin gözü” anlamında olup, evrensel olarak kabul edilen şekli ile içeriğinde bilgisel algılamayı barındırır

Ruhsal evrimdeki “kalp gözü” kavramı da birçok inanç sistemine işlemiştir.

Göz bir kubbenin en üstünde ya da yüksekçe bir yerde konumlandırılmış ise, "Güneş kapısı" anlamındadır. Simgesel içeriğinde hem bütün evreni tek bir bakışta görme olgusu vardır hem de evreni terk etmenin yükümlülüğü anlamındadır.

Eski Mısır dilinde "ujat" büyüsel sıvı anlamına gelirdi. Antik Mısır tabutlarının üzerine genelde ujat ile boyanarak yapılan iki gözün cesedin dışarıyı görmesi için olduğu belirtilir.

İslâm geleneğinde göz (ayn), "çeşme", "öz", "esans", "evrensel doğa" gibi anlamlara gelir.

İrlanda folklorik inançlarında göz, güneşin simgesel anlamı ile özdeş tutulmuştur. Gal kökenli mitolojilerde yer alan bir kahraman büyük bir göz ile anılır: Apollo Amarcolitanus.

Afrika inançlarında göz, "görüş", "tutku", "istek", "insanın öz dünyası" gibi kavramları simgeler.

Enoş'un Ardında Kalanlar

Daha hayattayken iken, diğer kültürlerdeki kahramanlar gibi kaldırılıp kendisine göksel sırların açıldığı Enoch'un babası, dilimizde genellikle **Şit** olarak anılır.

Şit'in geniş bir astroloji bilgisine, geometri ve her türlü gizemli bilgiye hâkim olduğu söylenir. Tufanın geleceğini anlamış ve bütün bilgilerini biri madenî diğeri taştan iki sütun üzerine kazımış… Enoş (Hermes) bu sütunları bulunca, bunlarda yer alan bilgileri ele geçirmiş ve tüm insanlara yaymış. Bu sütunlar da sonraki antik ve mistik çağlardaki bütün tanrısal ve göksel bilimlerin kaynağı olmuş. *

Araştırmacılar, Musevî Mistisizmi ve Zohar Kabalası'na dayanarak, bu yazılanların İsrail'in gizli geleneği, Âdem'e verilmiş gizli bilgelik ve sırlar olduğunu ileri sürer. Âdem cennetten kovulunca bunlar, Raziel adlı melek tarafından önce ondan alınmış. Âdem buna çok üzülünce geri verilmiş ve babadan oğula geçerek sonunda Şit aracılığıyla Enoş'a kadar gelmiş. Enoş bu bilgileri tüm insanlığa yaymış ve daha sonra Tanrı tarafından göğe yükseltilmiş, büyük melek Metatron, dolayısıyla varlığın ve tanrısal dünyaların şefi olmuş. Artık elinde cennetin anahtarı varmış.

Antik Mısır'da Osiris'in önünde yüreğin tartılması sahnesinde, Thoth'un kaydettikleri ile bu anahtarı elinde tutuğu görülür. Yazdıkları ile ölümlünün nasıl bir sona kavuşacağını bire bir saptar.

Bunlardaki benzerlik öyle güçlü ki, Enoş ile Thoth'u özdeşleştirmemek âdeta olanaksız.

Enoş, kendisine herhangi bir kitap gelmediği halde kendisine kalan önceki bilgi ve öğretileri bir kitap haline getirmiş. **"Enoş'un Kitabı"** olarak bilinen bu birikim İbrahim ve Musa'ya aktarılmış.

* Bu efsanenin birçok versiyonu vardır.

Bu kitap ya da birikim, bir söylentiye göre Kirjath-Sepher denilen bir yerde saklanmıştır. Hıristiyan babaları bu birikimi aforoz etmiştir ama Süryanî düşünür Ebu-Feree (Bar Hebraeus) ***"Abu'l Farac"*** adlı tarihsel yapıtında ondan şöyle söz eder:

"Yerd'den sonra Hanoch geldi…

Ecram-ı Semaviyye ile felek ilmini o icat etmiş, insanların Allah'a tapınmalarını, oruç tutmalarını, sadaka vermelerini, adak yapmalarını ve öşür vermelerini o buyurmuştur. Günaha neden olan yemekler ile sarhoş olmayı yasak etmiştir."

Güneşin burç değiştirip ayın her yeni doğuşu ya da menzile girişi için bayram kutlamasını istemiş, güzel kokulardan tütsüler yapmalarını ve kurban kesmelerini emretmiştir. Bu bilgiyi Agathadamon'dan aldığı, bu kişinin de Şit olduğu söylenir.

Abu'l Farac Tarihi şöyle devam eder:

"Allah, Enoch'u kendi nezdinde yükselttiği zaman bu Asklaipidis son derece mahzun oldu, çünkü yeryüzü ve sakinleri onun bereketinden ve hikmetlerinden mahrum olmuştu. O da onun göğe yükselen bir adam şeklinde akıllara hayret veren bir resmini yaptırmış ve ibadet ettiği tapınağa Hermes'in bir heykelini koydurmuştu. Tapınağa girdiğinde sağlığında nasıl karşısına geçip otururwhile öylece oturuyor ve feyz alıyordu. Denilir ki, yeryüzünde heykellere tapınma ilk kez bununla başlamıştır. Çok zaman sonra Yunanlar bu heykelin Asklaipidis'e ait olduğunu zannedip ona son derece saygı göstermeye ve onun huzurunda ant içmeye başladı. Hipokrat, her tabibin onun adıyla konuşmaya başlamasını ve ona benzemeye çalışmasını isterdi. Gelen de Asklaipidis'in tapınağına giden hastaların şifa bulduklarını söylerdi."

Abu'l-Farac adlı tarihi dilimize çeviren Ömer Rıza Doğrul, İbranîlerin "Aggada" adlı metinlerinde "*O, Tanrının emriyle göğe çekilmiş 9 sadık insandan biridir. Tanrının emriyle göğe çekilmiş ve ona Büyük Kâtip Metatron adı verilmişti."* der ve şunları belirtir:

"Enoş gizli bir yerde Tanrı'ya sadık bir insan olarak yaşarken bir melek yanına gelir ve inzivadan çıkıp insanlara Tanrı'nın yolunda gitmeleri için onlara öğretmenlik etmesini ister. Bunun üzerine Enoş 243 yıl öğretmenlik eder. Bu dönemlerde dünya huzur ve barış dolar. Hatta tüm kral ve prensesler bile ona boyun eğer ve onu kendi kralları olarak görürler. İnsanoğluna yaptığı bu hizmetleri karşısında Tanrı, onu gökte ve meleklerin kralı yapmaya karar verir ve onu şimşek gibi savaş atlarının çektiği bir alev saçan arabayla semaya alır.

Enoch göğe varınca melekler «Bir kadından doğma bir insan nasıl olur da nurdan meleklerin arasına girer.» der. Tanrı onlara şöyle cevap verir: «Hemen alınmayın. Bütün insanlar beni yalanlayıp benim egemenliğimi reddedip putlara yöneldikleri için ben de insanların arasından Tanrısal Erinçi (Sekhine) yeryüzünden göğe almaya karar verdim. İşte bu Enoş, insanların seçilmişidir.»

Ve Tanrı ona muhteşem bir elbise ve gözleri kamaştıran bir taç giydirir. Ona bilgeliğin tüm kapılarını açar ve ona tüm göksel sakinlerin prensi ve başı anlamında "Metatron" adını verir. Bedenini bir aleve dönüştürür ve onu kasırga ve gök gürültüsüyle kuşatır."

İbranî inançlarında Enoş, göksel sakinlerin prensi rolündedir. İnsan ile yaratan arasındaki tüm göksel varlıkların ve katmanların efendiliğine, ustalığına soyunmuştur. Canlı canlı göğe kabulü, tıpkı Antik Mısır sisteminde olduğu gibi insan ruhunun göklerdeki yaratan güçle birleşmek için izlenmesi gereken yol ve yöntemleri ortaya koymaktadır. Hermetik sistemde insanın göksel mekânlara ulaşabilmesi söz konusudur ve kendini buna hazırlamasıyla olanaklıdır.

Dolayısıyla Enoş bu ekolde Hermetik ilkelerin anahtarı rolündedir. Diğer hiçbir Musevî peygamberi ya da kâhinine yaşamında canlı iken göksel meleklerin katlarına yükselmek nasip olmamıştır. Diğer peygamberler, bilge ve kâhinler öldükten sonra sadece ataları ile yürümeye hak kazanmış ama bunu da ancak öldükten sonraki yaşamlarında gerçekleştirebilmişlerdir.

Enoş, tanrısallıktaki yeri ile eski bilgi ve öğretileri felaketlerden korunmak için bir sütuna yazıp insanların bunları bir süre sonra bulmalarını sağlamakla, geçmişteki bilgiler ile o zamandaki insanların arasında bir köprü rolü oynamıştır.

Tanrı'nın ve yaratıcı ilkenin adını yazdığı üçgen biçiminde bir levhayı, yaptırdığı yeraltı mahzeninde saklamıştır. Yeraltında bir yerde saklanmış olup, üzerinde Tanrı'nın adının yazıldığı varsayılan bu levha, Masonluk dahil birçok ezoterik kurumun izlediği simgesel anlatımlarda önemli bir yer tutmuştur. Bu ise, Mısır ilâhiyatındaki Ra'nın çok gizli adının İsis olması söylencesinin bir devamıdır. Bir diğer deyişle İbranî geleneklerinde Hermetik ilkeler şekil değiştirmiş ama içerik öz bakımından aynılığını korumuştur.

"Enoş'un Kitabı" olarak anılan metinler, bize üç değişik kaynaktan ulaşmıştır:

1- 1773 yılında James Bruce tarafından Habeşistan'da bulunan "*Etiyopya Enoş Kitabı*".
2- 1886'da Belgrat Halk Kütüphanesinde keşfedilen "*Slav Enoş Kitabı"*.3-
3- 1922'de Hugo Odenberg tarafından çevirisi yapılan *"İbrani Enoş Kitabı*" (Bunun 2. yüzyılda Yunancadan çevrildiği düşünülmektedir.)

Slav uyarlaması ile Mısırlı Bilge Thoth'a atfedilen kitaplar arasında büyük benzerlikler vardır. Etiyopya uyarlaması ise çeşitli sanatların öğretisi ile birlikte; astronomi, astroloji ve ilâhiyat bilgileri içermektedir.

1947 yılında Ölü Deniz'in kuzeyindeki Kumran mağaralarında bir çoban tarafından bulunan ve M.Ö. 2. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen, ***"Ölü Deniz Yazmaları"*** diye adlandırılan belgeler arasında Enoş'un Kitabı'nın bir kopyası da bulunmuştur. Dinsel çevrelerin muhalefetine karşın, bu metnin otantikliği kanıtlanmış gibidir. Üstelik Kumran'daki kopya, 18. yüzyılda Etiyopya'da bulunup çoğaltılan ve elden ele dolaşan "*Etiyopya Enoş Kitabı"* ile bire bir aynıdır.

Enoş'un bu kitabı, evrenin yapısından, işleyişinden; gezegen ve yıldızların yörüngelerinden; bu kusursuz düzeni evrenin en güçlüsü olan Tanrı'nın yarattığından söz eden bir girişle başlar. Ardından, Tanrı'nın istek ve buyruklarına uymanın zorunluluğunu, günahkârların mahşer gününde nasıl hesap vereceklerini anlatır. Kitabın yedinci bölümünden itibaren Enoş, Eski Ahit'in Tekvin bölümünde eksik bırakılan ya da kısaca geçiştirilen olaylarla ilgili olarak ayrıntılı bir boyut açar.

"*Bunlar, o günlerde insan yeryüzünde çoğalmaya başladıktan sonra oldu. Onlara doğan kızlar, zarif ve güzeldi. Ve gökyüzünün oğulları olan melekler onları gördüklerinde âşık oldu ve birbirlerine şöyle dediler: Gelin gidelim ve insanın kızlarından kendimize eşler alalım, onlardan çocuk sahibi olalım."* (Tekvin 7:1-3)

"Üstelik, Araziel insanoğluna kılıç, bıçak, kalkan ve zırh yapmayı, ayna üretimini, bilezik ve süs eşyası işçiliğini, resim yapmayı, göz kapaklarının güzelleştirilmesini, değerli taşların kullanımını ve boya yapmayı öğretti ki, bunlar dünyayı değiştirdi. Tanrı'ya inançsızlık büyüdü, zina katlanarak arttı ve sınırı aşıp bir bakımdan yozlaştılar. (Tekvin 8:1-2)

Burada, insanın bilgiden (yasak meyve gibi) uzak tutulması gerektiği yolundaki Tekvin imalarını anımsatan bir yaklaşımla karşılaşıyoruz.

Bir yere kadar Tufan öncesinde gerçekleşen ve Tekvin'de bir ya da iki cümle içinde geçiştirilen olayların kısa bir özetini veren Enoş, ardından kendi serüvenini anlatmaya başlar.

Oldukça ayrıntılı olarak verilen yaşam öyküsünün izlediği seyirden, Enoş'un Tanrı tarafından seçilen kişi olduğu anlaşılmaktadır. Meleklerle dolaşır; diğer insanlara açıklandığı için sonuçları Tufan'a dek uzanacak olan sırlar Enoch'a birer birer anlatılır; Tanrı ile bire bir konuşma olanağı bulur; dünya çevresinde ve evrende büyüleyici gezintilere, turlara çıkartılır. Gökyüzünde "Yazman Enoş" olarak anılır ki, bu Antik Mısır'daki Thoth'u çağrıştırmaktadır.

***

Çeşitli çağlarda yaşamış düşünürler, Enoş'un Kitabı hakkında birçok öykü yazmıştır. Bu öykülerden biri Tevrat'ın ilk bölümlerinden esinlenmiştir ama orada anlatılanlardan değildir. Üstelik "Hermes" adı geçmese de sözü edilen kişi odur.

"Hz. Nuh'un dört üvey kardeşi vardır. Erkek kardeşlerinin adları Jabal, Jubal ve Tubal-kain, kız kardeşinin adı ise Naama'dır. Bu dörtlü dünyadaki tüm sanatları buldu. Jabal geometriyi, Jubal müziği, Tubal-kain demircilik sanatını, Naama da dokuma sanatını...

Bir gün düşlerinde Tanrı'nın insanları dünyadaki günahlarından dolayı su veya ateş ile cezalandıracağını görerek, bu sanatların korunması ve yitirilmemesi için biri ateşte yanmayan mermerden diğeri de suda batmayan hafif bir taştan (kimilerine göre içi boş olmak üzere pirinç) iki sütun üzerine yazdılar. Yüzyıllarca sonra bilgeliğin babası Hermes bu sütunlardan birisini bularak burada yazılı Yedi Bağımsız Bilim ve Sanatı öğrendi."

Bu öyküyü gerçek olarak benimseyecek olursak; böylece Hermes, çağında bu bilim ve sanatların üstadı olur. Gerek bilimsel gerekse töresel nitelikler taşıyıp Hermetizm diye adlandırılan kendi öğretisini kurarak başkalarına da öğretir.

Bu söylencesel öyküde sözü edilen Hermes, M.Ö. 1100 yılı dolaylarında yaşamış olduğu ileri sürülen Hermes'tir. Öyle olmazsa, dinsel kaynaklarda yer alan benimseyişler uyarınca Tufan'ın oluştuğu tarih ile Hermes'in yaşamış olduğu varsayılan dönem arasında bir çelişki doğar.

Bu öyküde sözü edilen **"Yedi Bağımsız Bilim ve Sanat"** şunlardır: Dilbilgisi (Gramer), Mantık, Konuşma Sanatı (Hitabet), Aritmetik, Geometri, Müzik ve Astronomi. Bunlar, eski çağlarda diğer tüm bilimlerin ve sanatların temelleri ve kaynakları sayılmıştır.

***

Bir diğer öyküye göre, Hermes, Tufan'dan önce tüm bu bilgileri deniz kenarında bir dehlize gizlemiş ve çok sonraları Balinus bunu bularak İskender'e aktarmıştır. Bu söylenceye göre de İskender ölmeden önce bunları 1. Antiochus'a vererek Ammuriya'da bir duvarın altına gizlemesini emretmiş, daha sonra kent El Muntazid tarafından ele geçirilince kitaplar bulunmuştur.

Enoş, tüm kutsal kitap anlatımlarında göksel yolculuklarda bulunmuş önemli bir karakter olarak tanıtılmaktadır. Anlatımlarda, Tufan'dan önce yaşadığı, kendine gelen ilhâmlar ile gökyüzünün ve evrenin sırlarını öğrendiği belirtilmektedir. Büyük olasılık ile kimilerinin öne sürdüğü şekli ile Hermetik uygulamalara ilişkin herhangi bir ezoterik sistemde "büyük üstat" denilebilecek simgesel bir dereceyi yansıtmaktadır.

Enoş'un Kitabı olarak bilinen birikim 5 ayrı bölümden oluşan bir toplama yapıttır. Kapsamı dikkatle incelendiğinde, 1. ve 2. Enoş diye iki ayrı Enoş'un varlığı anlaşılmaktadır. Bu konuda başka bir tez ise, Enoş kitaplarının Antik Mısır öğretilerine ilişkin kitaplarda anlatılan bazı bilgileri içerdiği yolundadır.

Etiyopya kökenli kitapta, Enoş Melek Uriel'in eşliğinde ölüler dünyasına yolculuk etmektedir. Yaradılışın ve sonsuzluğun tüm sırlarını öğrenmesi, melekler ile ilgili her detaya vakıf olması, yargılama gününü bekleyen ruhları görmesi, buradaki bilgi ve yaşam ağaçlarını tanıması, buralardan gelen güzel kokuları hissetmesi ve Tanrı'nın önünde bekleyen binlerce melek tarafından selâmlanması, bu meleklerin ilâhî bir şarkı söylemesi hep onun hep bu ilginç göksel yolculuğunda başından geçenlerdir. Aynı zamanda Mesih zamanına kadar olan sürenin simgesel anlatımını da görür ve kendisine onun geleceğine ilişkin olaylar anlatılır. Çıktığı mertebede ilginç bir şekilde dünyanın köşelerini destekleyen taşı da görmüştür.

Melekler

Enoş'un Etiyopya kökenli kitabında, o günlerde insanların oğullarının, çoğaldıklarında onlardan güzel ve narin kızların doğduğundan, gökyüzünün oğulları olan meleklerin de bu kızları görünce onlara âşık olup birbirlerine *«Haydi insan soyundan kızlar seçelim ve onlardan çocuklarımız olsun.»* dediklerinden söz edilmektedir.

Bu konunun geçtiği bölüm, "Düşen Melekler" adıyla bilinir. Bu anlatımlarda, dünyaya düşen 200 melekten söz edilmektedir. Melekler eşlerini insandan seçer; dev bir nesil türer. Melekler insanlara onların o zamana kadar hiç bilmedikleri silâh yapımı ve metal işleme sanatını öğretir. Ayna, mücevher, kozmetik ve boyayı öğretirler. Astroloji, ilâhiyat ve astronomi bilgileri verirler.

Bu anlatımlarda Enoş, onlara ebedî cezalarını bildiriyor şeklinde gözükmektedir. Mısır mitolojisinde, Amon-Ra'nın kaçan gözünü geri getirmesi için Thoth'u görevlendirmesi, onun da bu iş için epey uğraşıp beceremediği anlatılır. Konunun sonrasında, Mısırlı tanrılar grubunun insanların mahvolmasını önlemek için nasıl hileye başvurdukları ve kaçan gözü esir aldıkları öykülenir. Dolayısıyla, belki de bu kitapta anlatılanlar aslında Antik Mısır dönemlerinden kalma mitolojik ayrıntıların bir bakıma Musevîlere göre şekillendirilmişidir.

***

Cennetin çocukları olan melekler, kendi aralarında şöyle konuşur: «*Gelin karılarımızı insanlardan seçelim ve çocuklarımız olup çoğalsın.»* Liderleri Samyasa onlara *«Korkarım dünyanın güzelliklerine kapılabilirsiniz ve ben yalnız başıma bütün olan bu günah yüzünden acı çekerim.»* der. Şöyle bir anlatım geçer:

"Hepsinin toplamı 200 idi ki onlar Ardisten, Ardon Dağı üzerinde türeyenlerdi. O dağın adı Ardon'du çünkü onlar onun üstünde yemin etmişler ve kendilerini ona bağımlı yapmışlar idi. Şeflerinin adı Samyasa diğerleri Urakabarameel, Akibeeel, Tamieel, Ramueel, Danel, Azkeel, Saraknyal, Asael, Armers, Batraal, Anane, Zavabe, Samsaveel, Ertael, Turel, Yomyael ve Arazyal idi. Bunlar 200 meleğin en mükemmel olanlarının adlarıydı.

Sonra onlar karılarını seçtiler, onlara yaklaştılar ve her türlü silah yapımını ve savaşmayı, köklerin ve ağaçların ayrımını yapabilmeyi öğrettiler. Doğum yapan kadınlar devler dünyaya getirdiler. Doğan çocukların her biri üç yüz kübit [yaklaşık 45 cm.] büyüklüğünde idi. Oburlukları o kadar fazla idi ki, onları beslemek imkânsız hale geldi. Kendilerini insanlığa karşı bir hale getirdiler. Aç kalmamak için kuşları, sürüngenleri, hayvanları, balıkları yemeye başladılar. Onların etlerini yemeye, kanlarını içmeye başladılar. Bunlardan başka Azazel insanlara kılıç ve bıçak yapmayı öğretti; gözlerin boyalar ile güzelleştirilmesini, taşların kullanılmasını, her türlüsünün seçimini, her türlü boyayı; böylece dünya artık değişebilecekti.

Armers onlara her türlü büyücülüğün yollarını öğretti. Barkayel onlara yıldızların gözetleyiciliğini öğretti. Akibeel onlara işaretleri öğretti. Tamiel onlara astronomiyi öğretti. Asaradel onlara ayin hareketlerini öğretti. Mahvolan insan haykırdı ve sesleri gökyüzüne ulaştı.

Mikail, Cebrail, Rafael ve Suryal yukarıdan aşağı baktılar ve dünyaya yayılmış olan kanın miktarını ve bütün olanların detaylarını gördüler ve birbirlerine söylediler. Bu onların haykırışlarının sesiydi.

Sonra en büyük ve en yüksek olan konuştu ve yolladı Arsayalalynur'u Lamech'in oğluna ve anlatmasını söyledi ona dünyanın başına gelecekleri, dünyanın nasıl felâketlere sahne olacağını, suların nasıl bütün dünyayı örteceğini, nasıl bütün her şeyin yok olacağını, ve ona anlatmasını söyledi; nasıl kaçabileceğini bunlardan ve nasıl tohumlarının ilerde bütün dünyaya hâkim olabileceğini ve en yüksek olan kendini dinleyen Rafael'e Azazyel'in ellerini ve ayaklarını bağlayıp onu Dudael adlı bir çöle hapsetmelerini söyledi. Onun üstünü ucu sivri taşlar ile örtmesini söyledi. Orada kalacaktır ebediyete kadar ve yüzünü iyice kapat ki bir daha ışığı göremesin.

Azazyel cennette bütün öğrendiklerini onlara öğretmişti; bütün gizli kalması gereken bilgileri onlara ifşa etmişti, Sayyaza da onlarla birlikte gitmişti, hem onlara savaşçılık sanatını öğretmişti, kılıç yapımını öğretmişti hem de onlarla birlikte insanların kızlarına yaklaşmışlar onlarla birlikte olmuşlar ve artık kirlenmişlerdi, ve onlara suçları öğretmişlerdi.

Ve sonra en yüksek ve kutsal olan konuştu ve yolladı Arsalyasur'u Lamech'in oğluna dedi ki, ona benim ismimi söyle kendini tanıt, bütün insanlar yok olacaktır, seyredicilerin açıkladığı ve kendilerinden doğanlara öğrettiği her bilgi için bütün dünya artık bozulmuştur. Azazyel'in öğretilerinden dolayı o bütün bunların baş sorumlusudur.

Ve Cebrail'e dedi ki, git ve bunların nesillerinden olanları bana getir insanların arasından, onları heyecanlandırıp birbirlerine düşür ve kendi kendilerini yok etmelerini sağla. Mikail'e dedi ki, git onlara bütün çocuklarının hepsinin katledileceğini haber ver ve onları 70 nesil boyunca dünyanın en derinliklerine hapset ve dünyanın en derinliklerindeki ateşler içinde yanacaklardır, ta ki son yargılanma gününe kadar.

Ben Enoş, kutsal olan tarafından kutsanmışımdır. Seyrediciler beni Enoş kayıt tutucu olarak tanırlar ve en büyük bana dedi ki, Enoş doğruluğun kayıt tutucusu, git ve seyredicilere söyle ki, onlar ki yumuşak gökyüzünü terk etmişlerdir, onlar kadınlarla kirlenmişlerdir.

Bana gökyüzüne uzanan bir merdiven gösterdiler. Ben ne zaman ki vardım bir duvarın önüne ki, bu duvar kristalden taşlarla örülmüştü, titreyen bir alev bütün bu duvarı sarmıştı ve benim yüreğime korku salmıştı. Bu titreyen alevden içeri ilerledim ve sürüklemiş oldum geceyi enteresan yerleşimcileri tarafından inşa edilen bu binaya ki, onun her yeri taş kristaller ile yapılmıştı, o kristaller ki yer yüzündeki gibiydi, tavanı ki her yeri birbirine karışmış yıldızlar gibiydi ve şimşekler aydınlanmaları geliyordu, ve aralarında fırtınalı gök yüzü vardı. Duvarları alevlerle kaplıydı fakat ben girdiğimde alevler ateş gibi sıcaktı ve buz gibi soğuktu. Burada hiçbir neşe, mutluluk yoktu.

Terror beni karşıladı ve kuvvetli bir şekilde sarstıktan sonra bana hâkim oldu. Hiçbir melek onun yüzünü göremez idi, onun yüzü en şanlı ve etkili olandı, hem etrafını bir alev sarmıştı hem de önünde bir alev duvarı vardı. Yanındakilere hiçbir şey danışmaz idi, onlar ya gece ya gündüz ya da onun buyruğuyla ondan uzaklaşırlardı. Ben de ondan uzakta duruyordum, korkudan tir tir titrer bir durumda iken, o kendi ağzıyla bana seslendi, yaklaş Enoş benim kutsal kelimem ile, ve ben bütün gökyüzünün sırlarını ve dünyanın yaradılışının temel taşını gördüm ve izledim o taşı, ki o dünyanın bütün köşelerini destekleyen taştır, bulutları destekleyen rüzgarları, dünyanın ve cennetin sislerinden çıkan ve cennetin meydana getiricileri olan sütunları gördüm ve ben meleklerin yolunu gördüm ve gördüm dünyanın en uçlarını ve aynı zamanda cenneti.

Ve daha sonra güneye doğru ilerledim, oradaki gece gündüz 6 dağı gördüm, orada kıymetli taşlardan oluşmuşlardı, üç tanesi güney, üç tanesi kuzeye doğru idi. Doğuya doğru olanlar değişik bir taş idi, bazıları margarit taşı bazıları antimon cinsi idi. Güneye doğru olanlar kırmızı bir taş idi, ortadaki yükseklere ulaşıyordu, sanki en büyük olanın tahtı gibiydi. Bu taht su mermerinden yapılmış gibiydi, en üstünde safir vardı. Dağların üstünden aşağılara sarkan alevler gördüm, ben, Enoş, yalnız ben gördüm, sonun nasıl olduğunu hiçbir insanoğlunun göremeyeceği gibi, yalnız ben gördüm.

Sonra benim yanımda olan kutsal melek dedi ki, buraları güzel ve kutsal yerlerdir, buralara ruhlar ve ölülerin ruhları getirilir ve toplanırlar. Ve ben ona dönüp sordum, bu kimin haykırışıdır böyle, sesi cennete kadar ulaşıyor ve suçluyor. O bana cevap verdi, bu kardeşi Kain tarafından katledilen Jabel'in ruhunun sesidir ve onu suçlamaya devam edecektir, onun bütün tohumları yeryüzünden yok olana kadar."

***

Enoş'un başından geçenlerle bağlantılı bu anlatılarının sonrası da vardır. Buraya kadar olan metinden, kitabın niteliğine ilişkin bir kanı oluşturmak olanaklıdır. Özellikle Antik Mısır mitolojisinde yer alan öğelerin büyük bir ağırlıkla ortaya konduğu görülmektedir.

Sonraki bölümlerde anlatılanları şöyle özetleyebiliriz:

Mikail ile Enoş arasındaki konuşmalarda bir ağaçtan söz edilir.

Uriel ile Enoş arasındaki konuşmalarda kutsanmış bir vatana ilişkin soru ve cevaplar yer alır.

Çeşitli yerleri gören Enoş ile Rafael arasında geçen diyaloglarda, Rafael'in Enoş'a bilgi ağacını göstermesi ve büyük anne ile büyük babanın bu ağaçtan meyve yiyip kovulmalarına konu edilir. Sonrasında Enoş. ataları Âdem, Şit ve Jared'i görür.

Kitap, Enoş'a her türlü bilgeliğin öğretilmesi ile devam eder. Şimşeklerin ve yıldırımların gizemini öğrenmesi, ayın yörüngesinin, ölülerin ruhlarının, özellikle kötü olanların yolu hakkındaki görüş ve yaratıcı gücün dünyada olanları ışık ve karanlık biçiminde bölerek ayırmasının anlatılması en önemli konular arasındadır.

Sıra bilgeliğin dünyada bulunmadığı fakat cennetin derinliklerinde gezindiğinin anlatılmasına gelir. Her ne kadar bilgelik bir ara insanların arasına karışmış ise de orada sürekli kalmadığı ve ait olduğu yere geri döndüğü anlatılır.

Ardından cennetteki yıldızlar ile ilgili bilgiler verilir; adları açıklanır; görünüş zamanları, sırları, ışıklarını gösterme vakitleri teker teker belirtilir.

Dikkatli bir göz ve uyanık bir kafa yapısı, bunları Tevrat'taki anlatımlar ile karşılaştırırsa, benzerlikler kadar fark ve çelişkileri de bulur.

Aynı karşılaştırma Hermes'e atfedilen kitaplarda anlatılanlar ile yapıldığında, benzerlikler akıllara durgunluk verecek ölçüdedir.

Hermes ve Apollon

Antik Yunandaki Hermes, Tiranlar soyundan Atlas ile Pleione'nin kızı Maia'nın Zeus ile birleşmesinden doğmuştur. Tanrıların, özellikle Zeus'un habercisi olarak görev yapmıştır. Olympos tanrılarının en renkli ve özgün kişilerinden biridir.

Hermes ile ilgili asıl söylence, doğumu ve yaşamının ilk günleriyle bağlantılıdır. Bu eşsiz ve şaşırtıcı, bir bakıma da gülünç söylence, Homerik denilen, ama Homeros destanlarından birkaç yüzyıl sonra Yunanistan'ın Mora bölgesinde meydana geldiği belli ***"Hermes'e Sevgi"*** adlı şiirde uzun uzadıya anlatılmıştır.

"Zeus, Maia ile Mora Yarımadası'ndaki Arkadya'nın güneyinde Kyllene Dağı'nın bir mağarasında buluşup sevişmektedir. Gölgeli mağaraya sığınmış olan Nympha'yı, karısı Tanrılar Tanrıçası Hera geceleri uykuya daldıktan sonra gelip bulur.

Bir süre sonra Maia bir çocuk doğurur. Çocuk kundaklanır; beşiğe yatırılır ama doğduğu gün olağanüstü işlere girişmekle, kafa gücü ve yetenekleriyle tanrıların hepsini aşan üstünlükte olduğunu gösterir. Bu, Hermes'tir.

Bebek Hermes beşiğinde kalmaz; akşam olur olmaz kundağını çözer ve ayakları üstüne kalkarak olmayacak serüvenlere girişmek üzere yola çıkar.

Mağaranın önünde bir kaplumbağa görür. Hemen aklına cince bir fikir gelir. Hayvanı öldürür, kabuğunu boşaltır ve koyun bağırsağından yedi tel gererek bir gitar yapar. Ondan güzel sesler çıkararak eğlenir. Sonra da gider, Güneş Tanrısı Apollon'un Pieria ovalarındaki sığır sürülerini bulur ve aralarından elli hayvan çalar. Sığırları Kyllene'ye doğru sürer ama hırsızlığı belli olmasın diye geri götürür. Oradaki dişbudak ağacı kabuklarından hayvanların her birine pabuçlar yapıp giydirerek izlerini gizler. Yolda bir yaşlıya (Battos) rastlar; ona bu gördüğünü kimseye söylememesi için yemin ettirir; karşılığında ihtiyara bir deve armağan edeceğine söz verir. Sığırları bir mağaraya kapattıktan sonra döner; masum bir bebek gibi yine kundağına girer.

Apollon, günle birlikte doğunca, sürülerindeki hayvanların eksildiğinin farkına varır. Kaybolan hayvanlarını batıda Bylos, doğuda Onkhestos'a kadar uzanan bir bölgede arar. Bulamaz. Sığırlarını bulanları ödüllendireceğini söyler.

*Sylenos ve Satyrleri * ödülü duyar duymaz farklı yerlere dağılıp hırsızı aramaya başlar ama bir başarı elde edemezler.*

Apollon, yaşlı Battos'u sorguya çekip gerçeği öğrenir".

Bir başka anlatıma göre bu olay biraz daha karmaşıktır.

"Satyrlerden bir grup Arkadya'dan geçerken daha önce hiç duymadıkları bir müzik sesi işitir ve Nymphakyllene de bir mağaranın ağzından onlara orada çok yetenekli bir çocuğun doğmuş olduğunu, kendisinin ona bakıcılık ettiğini anlatır. Onlar da bunu Hermes'e söyler."

Öykünün ortak olan devamı özetle şöyledir:

*"Apollon oraya gelip, Hermes'i beşiğinde bulur. Sığırları geri vermezse onu Tartaros'a ** atacağını söyler.*

Bebek pozundaki Hermes, babası Zeus'un başına, suçsuz olduğuna dair yemin eder ama o sırada Apollon onu kolundan tutup tartaklayınca, birden yellenir.

Apollon buna güvenmese de güvenmezlik edemez; konuyu Zeus'un yargıçlığına bırakmaya karar verir."

Bu noktada yine bir başka anlatım var:

"Apollon uzun kanatlı kuşların tuhaf davranışlarını gözleyerek yaptığı kehanetle zaten hırsızın kim olduğunu anlamıştır. Mağaraya gelir ve Maia'ya sertçe Hermes'in çaldığı hayvanları geri vermek zorunda olduğunu söyler. Maia kundağa sarılı ve uyuma numarası yapan çocuğu gösterir. «Ne saçma bir suçlama bu.» diye bağırır. Fakat hayvan postlarını tanıyan Apollon, kundağı aldığı gibi Olimpos'a götürür."

Devam edelim…

"Başlangıçta kendi oğlunun hırsız olduğunu kabul etmek Zeus'un işine gelmez ama Apollon'un ısrarı karşısında Hermes de sonunda gerçeği itiraf eder. Zeus'un kararı şudur: Hermes inekleri nerede sakladığını gösterecektir. Apollon, Syrinks denilen o güzel kavalı da ister. Karşılığında da Hermes'e Kerykeion denilen sihirli altın değneği verir.

Hermes, bu değnekle habercilerin ve hırsızların kralı olur. Zeus da oğullarının en sivri akıllısı, en kurnaz ve en canlısı olan Hermes'i kendine ulak seçer.

---

* Satyrler: Antik Yunan'da "eşlik edenler".

** Tartaros: Yunan mitolojisinde, yeraltında Hades'in olduğu yerden daha derinde bir yer.

Zeus, bundan böyle bütün buyruklarını hem tanrılara hem insanlara Hermes aracılığıyla ulaştıracaktır. Ölülerin ruhlarını Hades'e götürmek de Hermes'in görevi olacaktır. Özellikle bu görevde Hermes'e Psykhopompos yani ruhlar kılavuzu adı verilir."

Bir başka anlatıma göre ise bu öykünün kahramanları arasındaki görüşme şöyledir:

"Hermes Apollon'a «Benimle gel. Böylelikle sürüne yine kavuşabilirsin. Sadece ikisini kesip on iki parçaya ayırdım. On iki Olimposluğa kurban olarak sundum.» der. «On iki Tanrı mı?» diye şaşkınlıkla sorar Apollon, «On ikincisi nerede söyle.» Hermes, «Sadık hizmetkârınız efendim. «Çok aç olmama rağmen kendi payıma düşenden fazlasını yemedim; geri kalan on bir parçayı da yaktım.» » diye cevap verir.

Böylece tanrılara sunulan ilk canlı kurbanlar, Apollon'un sığırları olarak kayda geçer."

Buradaki ilginç nokta, Mısır mitolojisinde Osiris'in on iki parçaya bölünmesi gibi Hermes'in de Apollon'un sığırlarını on iki parçaya ayırması ve tıpkı Osiris'in bir parçasının bulunamaması gibi Hermes'in de oluşturduğu parçalardan sadece birini yemesidir.

***

Bu mitolojik öykünün sonrası da var:

"Apollon Hermes ile birlikte Kyllene Dağı'na geri döner. Hermes orada annesini selamlayıp, kuzu postunun altına sakladığı şeyi çıkarır. Apollon «Ne var orada?» diye sorar. Hermes cevap olarak icat ettiği kaplumbağa kabuğundan yapma liri göstererek kendi icadı olan mızrabı ile öyle bir çalar ki, Apollon çalgıdan çıkan sese hayran kalır. Kurnaz Hermes, tellere büyük bir ustalık ile vururken Apollon'un yüceliğini, zekâ ve cömertliğini öven şarkılar söyler. Çalgının cazibesi ile çıkardığı seslerin ahengine kapılan Apollon, Hermes'i bağışlar.

Hermes'in bir mağarada sakladığı Pylos'a giderler.

Hermes yol boyunca lirini çalar. Apollon, Hermes'e liri verirse karşılığında geri kalan hayvanları ona geri verebileceğini söyler. Anlaşır, el sıkışırlar.

Sığırlar otlarken Hermes de kamıştan bir kaval yapar. Bu kez de başka bir melodi çalmaya başlar. Bu sese de hayran kalan Apollon, Hermes'e kavalın karşılığında ona sürülerini otlatırken kullandığı altın değneği verebileceğini söyleyip, böylece onun gelecekte sürülerin ve çobanların tanrısı olabileceğini belirtir.

Hermes, kavalının değnekten daha değerli olduğunu söyleyerek bu teklifi kabul etmez. Kavalın karşılığında Apollon'dan kehanette bulunma sanatını öğretmesini ister; ardından hem değneği hem de sanatın detaylarını…

Apollon bunu yapamayacağını fakat Parnassos'taki yaşlı bakıcı Thrialar'a giderse, onların Hermes'e çakıl taşlarına bakarak kehanette bulunmayı öğretebileceğini söyler.

Tekrar el sıkışırlar.

Apollon, yanına aldığı çocuğu Olympos'a götürerek olan biten her şeyi Zeus'a anlatır. Tanrılar Tanrısı Hermes'i uyararak bundan böyle başkasının sahip olduğu şeylere saygılı olmasını ve yalan söylememesini ister.

Fakat olanlar aslında Zeus'un çok hoşuna gitmiştir. Hermes'e pek becerikli, ağzı lâf yapan ve ikna edici bir tanrı olduğunu söyler.

Zeus'tan yüz bulan Hermes, onun habercisi olmayı diler. Zeus'a bütün kutsal eşyadan sorumlu olup, gerçeği tamamıyla anlatmamanın dışında asla yalan söylemeye söz verir.

Zeus ona anlaşmalar yapmak, ticaret yapanlara kılavuzluk etmek, dünyanın neresinde olursa olsun yolcuların özgür haklarını korumak görevini verir.

Hermes görevi kabul edince, bu kez ona herkesin saygı duymasını emrettiği beyaz şeritli bir haberci derneği, yağmurdan korunması için bir başlık ve rüzgârların yardımı ile çabuk hareket etmesi için altından kanatlı sandaletler verir.

Hermes, çubuk kullanarak ateş yakmayı öğrettiği Olympos ailesine on ikinci kişi olarak kabul edilir.

Daha sonra Thrialar, Hermes'e çanaktaki suda dans eden çakıl taşlarından kehanette bulunmayı öğretir.

Hermes ayrıca aşık oyununu icat eder ve onları kullanarak geleceği okumayı keşfeder.

Hades de altın değneğini ölenlerin gözlerini kapatarak onları nazikçe ve güzel sözlerle toplaması için Hermes'i elçi olarak görevlendirir."

Bu aşamada öne çıkan vurgu, Hermes'in ölümle yaşam arasındaki çizgide üstlendiği roldür. Bu rol, araştırmacılar tarafından "ölülerin ruhlarına yol gösterme" olarak da algılanacaktır.

Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise Hermes'in Zeus'a verdiği sözde gerçeği bütünüyle anlatmamanın dışında asla yalan söylemeyeceğini belirtmiş olmasıdır.

Alfabenin oluşturulmasına yardım eden, notaları, astronomiyi, boks ve jimnastik gibi spor dallarını, ağırlık ve ölçü birimlerini keşfeden de odur. *

Bunlardan başka Hermes ile zeytin ağacının nasıl yetiştirileceğini insanlara anlatırken de karşılaşırız.

Öte yandan kimileri Hermes'in icat ettiği lirde mevsimlerin sayısı ile orantılı olarak üç, diğerleri de yılın çeyrek parçalarına uyduğu gerekçesiyle dört tel olduğunu, daha sonra Apollon'un tellerin sayısını yediye çıkardığını söyler.

Hermes'in çocukluğunu anlatan efsane, sonraki yıllarda edebî bir dilde yazıldığı haliyle varlığını korumuştur. Kurnaz Mesenialıların ** komşularının sürülerini çalmak için yaptıkları baskınlar ve bu tip olayların bir daha olmayacağını öngören sahte anlaşmalar, mitolojik olarak, barbar Helenlerin sonradan sahiplendikleri tanrı Apollon adına nasıl Yunanistan'daki Girit-Helen uygarlığını ele geçirerek sömürdüklerini, bu şekilde uygarlaştıklarını anlatan efsane ile ilişkilendirilmiştir. Oysa astronomi, zeytin tarımı, müzik, ağırlık ve ölçü birimleri ile boks ve jimnastik gibi spor dallarının hepsi Helenistik Çağ öncesine aittir.

Hermes, Helenistik Çağ öncesi bereket kültürünün bazı merkezlerinde, taş falluslardan bir tanrı olarak ortaya çıkmıştır. Görülmemiş bir çabuklukla büyümesini konu alan öykü belki de Homeros'un bir şakasıdır.

Hermes aynı zamanda yine bir tanrı olarak Helen öncesi takviminin kutsal çocuğu, Mısırlı Zekâ Tanrısı Thoth ve ruhları yeraltı dünyasına götüren Anubis'ten dünyaya gelmiştir.

---

* Kimileri bunları Nauplius'un oğlu Palamedes'e atfeder.

** Mesenia: Mora Yarımadası'nın batısındaki bir bölge.

Hermes'in asasındaki beyaz şeritler, sonraları, onun aynı zamanda Hades'in de elçiliğini yapmasından dolayı yanlışlıkla yılanlarla, dolayısıyla Ekhion ile ilişkilendirilmiştir.

Efsanede sözü edilen Thrialaın çakıl taşlarına bakarak kehanette bulunma, bir bakıma fal bakma işi Delphi'de de sürdürülmüştür.

Aşık kemiklerinden yapılan zarla fal açma geleneği ise ilk olarak Athena'ya atfedilmiş, zamanla yaygın hale gelmiştir. Ne var ki falcılık sanatı, Yunanistan ve Roma'da aristokratlara özgü bir ayrıcalık olarak kalmıştır.

Apollon'un uzun-kanatlı kuşu, büyük bir olasılıkla Hermes'in kutsal turnasıdır. Zira Hermes'e tapınan rahiplerin Pan, Musalar ve Tanrıça Athena'ya atfedilen bölgelerden sürekli geçmeleri gibi, Apollon'a tapan rahipler de eski tarihlerde edebiyatın, kehanetin ve birçok sanatın tanrısı olan Hermes'in hükümranlığındaki bölgelerden sürekli geçerdi.

İdris

İslâm kaynaklarında anlatılanlar, ister istemez Hermes ile İdris arasındaki bir bağlantıyı işaret eder. çekmektedir. İdris ile bağlantılıı anlatımlar şöyledir:

"Şit'in ölümünden sonra uzun zaman geçti ve şeriat hükümleri unutuldu. İnananların çoğu Kabil evlâdına uyup inançlarını yitirdi. Âdem ve Şit'in gösterdikleri doğru yoldan çıkarak zinaya ve karıştırıcılığa başladılar. Allah'a ibadeti terk etmişlerdi. Her türlü kötülüğü işliyor, haramları helâl sayıyorlardı. Âdem ile Şit'in bildirdikleri meşru nikâha rağbet etmiyorlardı. Günahlara, oyun ve eğlenceye dalmışlardı. Bütün bunlara karşın çok sabırlı ve kullarına pek merhametli olan Allah, doğru yolu göstermesi için bunlara peygamber olarak İdris'i gönderdi.

Ona önce yedi kişi inandı. Sonra yetmiş, yüz ve sonuçta bin kişi oldu. İdris Peygamber de bu bin kişiden yüz kişiyi ayırdı. Bu yüz kişinin içinden on kişi seçti ve bunların içinden de yedi kişi ayırarak sahraya çıktı. Bu yedi kişiye, «Ben Tanrıya, bize tapınma şeklini bildirmesi için dua edeceğim, siz âmin deyin.» diye buyurdu. Ellerini yere koyup dua ettiler; kabul olunmadı. Ellerini kaldırarak semaya çevirdiler; kabul olundu ve Allah otuz sayfa gönderdi. Bu sayfalarda şeriat yargılarını, tapınma şekillerini bildirdi ve o peygamber olunca yetmiş iki dilde konuşur oldu. Yüz kent yaptırttı. Tüm dünya kendisine iman ederek etrafında toplandı.

Allah'ın verdiği bir mucize olarak, İdris havadaki bulutlara dağılmaları için emir verebilirdi. O emir verdiği zaman, bulutlar derhal dağılırdı. Hatta bulutlar, onun emrine itaatlerini sözle de ifade ederdi. Bir mucize de gökyüzüne çıkıp, melek âlemini hayretle bırakan hallerini seyretmesiydi.

İdris Peygamber'in şeriatında Allah'ı bir bilmek, adaletli olmak, tapınarak dünyaya gönül bağlayıp ona aldanmamak, nefse uymamak, namaz kılmak, oruç tutmak, yıkanmak, cihat etmek, şeriatı birbirine öğretmek, domuz ve köpek eti yememek, aklı giderici içkiler içmemek ve kurban kesmek gibi emir ve yasaklar vardı.

İdris, her gün on iki bin defa Allah'ı zikrederdi. Meleklerle sohbet eder ve ulvi dünyalarla tanışıklık kurardı. Melekler cemaatler halinde onu ziyarete gelir, ona görünür ve onunla sohbet ederlerdi. İdris onların her birinin ismini, yaptığı işi, okuduğu tespihi bilir, havada uçup giderlerken onları tek tek görürdü.

İdris, hilâl gördüğü zamanı ve daha başka vakitleri inanları için bayram yaptı."

Ay tapınımına benzer bu tarz, birtakım eski inanç sistemlerine özgü uygulamaları da içinde barındırıyordu.

İdris, Tanrı'nın emir ve yasaklarını büyük bir dikkatle yerine getirirdi. Her gün on iki bin tespih okur, çok ibadet ve itaat ederdi. Tanrı'nın kendisine ihsan ettiği bir mucize olarak, ağaçlarda ne kadar yaprak olduğunu bilirdi. Hep *"ağaçların yaprakları kadar"* diyerek tespih çekmekten hoşlanırdı. Melekler, İdris'e her bir ağaçta ne kadar yaprak olduğunu bildirirdi.

Burada en yakın simgesel anlatımın, doğa ile ilgili ayrıntıların daha sonra Bilge Süleyman tarafından da bilinmesine benzer bir olgu görülüyor.

***

İdris Peygamber'in doğum yeri konusunda farklı araştırmacıların farklı yorumları vardır. Yemen, Mısır ve Babil'de doğmuş olduğunu ileri süren araştırmacılar olduğu gibi, bir başka görüşe göre de Mısır'da "Munif" denilen yerde doğmuştur.

Kimilerinin İdris'in doğum yeri ile ilgili olarak öne sürüşü daha da farklıdır. Onlara göre Kufe'de İdris'e atfedilen bir makam vardır ve doğum yeri Harran'dır. Bu görüş açısına dayanarak bu dağlar bazı mezheplerde, -özellikle Dürziler için- çok önem taşır.

Müslüman düşünürlerin İdris konusu üzerinde önemle durdukları bir başka nokta, İbranî kaynaklarına dayanır. Tasavvuf düşüncesine göre İdris'in Hızır ve İlyas ile ortak özellikler göstermesi, önemli şekillenmeleri ortaya çıkarmıştır.

Hürmüz, İdris, Müselles bin Ni'me olmak üzere üç farklı adı vardı. Hürmüz yazı yazan demekti. Nitekim ilk yazı yazan kişinin İdris olduğu ileri sürülür. Babasının ve dedesinin kitaplarını çok okuduğu için ona lâkap verilmiştir. Kendisine peygamberlik, hikmet ve sultanlık verildiğinden, bilgelik bakımından Âdem ve Şit'ten üçüncü aşamada olduğu için ona Müselles bin Ni'me (kendisine üç nimet verilen) de denmiştir.

İdris'in on özelliği olduğu ileri sürülür:

1- Mürsel (gönderilmiş) peygamberdir.

2- Kendine otuz suhuf (sayfalar) inmiştir.

3- Yıldız bilimini o geliştirmiştir.

4- İlk yazı yazan odur.

5- Terzilik sanatını o bulmuştur.

6- Cihat için savaş âletleri keşfetmiştir.

7- Tanrı'nın adını ve dinini yaymak için ilk defa cihat etmiştir.

8- Savaşlar sırasında kâfirleri esir almak ondan kalmıştır.

9- Elbise giymek onun âdetidir.

10- Diri iken göğe çıkarılmıştır.

Bu niteliklerinin yanı sıra, mükemmel bir boy ile hoş bir surete ve güzel ahlâka sahip olduğu söylenir. Gür sakallı, iri kemikli ve az etli olup, gözlerinin yaradılıştan sürmeli olduğuna da değinilir.

Genellikle sessiz durur, acele etmeden ve ağır ağır konuşurdu. Konuşurken işaret parmağını kullanırdı. Yürürken önüne bakar ve çok düşünürdü. Soyu Şit'e benzerdi. Peygamberliğinden önce de ibadetle meşgul olur, iyi kimselerle birlikte bulunur, geçimini çalışarak sağlardı.

***

İdris Peygamber kendinden sonra oluşacak tufanı da haber vermişti. Peygamberliğini gösteren bu açık mucizeleri görmelerine karşın, kendi kavminden pek az kimse ona itaat etti. Bir söylentiye göre, -az önce değinilmiş olduğu üzere- ona bin kişi imân etti; pek çoğu karşı geldi. Bunun üzerine İdris başka bir yere göç etmeye karar verdi. Kendisine imân edenlere de öyle yapmalarını buyurdu.

Fakat inanlarına memleketlerinden ayrılmak zor geldi. İdris'e *« Babil'den ayrılırsak, böyle bir yeri nasıl buluruz?»* dediler. * İdris onlara *«Biz buradan Allah için hicret ettiğimizden, inşallah Allah bize Babil gibi bir yer nasip eder.»* dedi. Sonunda İdris ve ona imân edenler, mal ve mülklerini bırakıp, onunla birlikte Babil'den ayrıldılar.

---

* Süryanîcede Babil "nehir" demektir. Buradaki Babil Dicle ve Fırat nehirleri olabilir.

Uzun bir yolculuktan sonra "Babilyun" denilen bir yere geldiler. Burada geniş bir vadiyi ve Nil nehrini gördüler.

İdris Nil nehrinin kenarında durup, yanındakilere; *«İşte, sizin terk edip geldiğiniz gibi bir nehir.»* dedi. (Mısır'a Araplardan başka herkes Babilyun derdi. Arap kaynaklarından aktarımlara göre, Mısır adı, Nuh Tufanı'ndan sonra buraya gelip yerleşen Mısır bin Ham adındaki bir kişinin ardından verilmiştir.)

Böylece İdris kendisine inanlar ile birlikte burada yerleşti; insanları Tanrı'nın buyruklarına uymaya çağırdı.

Böylece İdris'in, Antik Mısır'daki Thoth (Hermes) ile özdeşleşmesi görülüyor ama İslâm kaynaklarında böyle bir değinme yok.

İdris'in Öğütleri

İdris insanlara bilgece sözler ile pek çok öğütte bulundu. Hepsi çok değerli olan sözlerinden bazıları şöyledir:

- *Akıllı kimse, sultanlara, âlimlere ve dostlarına hakaret gözü ile bakmasın. Yoksa sıkıntıya düşer, dinine zarar gelir, mürüvvetini yok eder.*
- *Akıllı kimse hikmeti arar; genel belâ ve musibetten dolayı boşuna üzüntü çekip, kendisine zarar vermez.*
- *Akıllı kimsenin mertebesi yükseldikçe, alçak gönüllülüğü artar.*
- *Akıllı kimse başkalarının ayıbına bakmaz. Kişinin ayıbını yüzüne vurmaz. Malı çoğaldıkça mağrur olup, ahlâkını bozmaz.*
- *Nefsini temiz tutmayanın aklı yok demektir; onu akılla övme.*
- *Nadan* (bilgisiz)*, mertebesi yüksek olsa da basiret ehlini hakir ve aşağı görür.*
- *Akıllı kimsenin dünyadaki mertebesi ne kadar aşağı olsa da basiret ehli yanında yüksektir.*
- *Bir kimse adaletli devlet reisi, hükmü geçerli kadı, tabib-i hazık* (uzman doktor) *ve akarsu bulunmayan bir yerde yerleşse, canını ve malını zayi etmeye* (yitirmeye) *çalışmış olur.*
- *İlim ve salih amele* (iyi doğru ve güzel iş) *kavuşmak isteyen, cehaleti ve kötü işleri bıraksın. Nitekim her sanattan anlayan kimse terzilik yapmak istediği zaman onunla alâkalı âletleri alır, diğerlerine ait olanları bırakır.*
- *Ahiret ile dünya sevgisi asla bir arada bulunmaz.*
- *Dua ettiğiniz zaman niyetiniz halis olsun, namaz ve oruçlarınızda da böyle yapınız.*
- *Yalan yere yemin etmeyiniz.*
- *Âdi ve düşük kazançlardan sakınınız.*

- *Sultanlarınıza itaat ediniz. Büyüklerinize alçak gönüllülük gösterip dillerinizden Allah'a hamdı düşürmeyiniz.*
- *Hikmet* (bilgelik)*, insan için hayattır.*
- *Kavuştukları nimetlerden dolayı insanlara haset* (kıskançlık) *etmeyiniz. Çünkü insanlar bu nimetlerden az faydalanır.*
- *Kendisine yetecek miktardan fazlasını elde etmeye çalışanı hiç bir şey doyuramaz.*
- *İdris'e «İnsanların hüsn-i zannı nasıl elde edilir?» diye soruldu. İdris «İnsanları güzel bir şekilde karşılamak, onlara güler yüz göstermek, onlara iyi muamele etmek suretiyle.» buyurdu.*
- *Dostlar arasındaki hakiki sevgi, içinde bir menfaat temin etme ve kendisinden bir zararı def etme düşüncesi olmayan sevgidir.*
- *İnsanda bulunan en faziletli cevher akıldır. Sahibini pişman ettirmeyen en kıymetli şey, salih ameldir.*
- *İşleri tedbir ve tanzimde en mühim şey çalışmaktır.*
- *İyi hasletlerin en üstünü, kızgınlık halinde doğruluk, sıkıntı halinde cömertlik, ceza vermeye gücü yettiği halde affetmektir.*
- *Akıllı ile cahili birbirinden ayıran şey, akıllının konuştuğu lehine, cahilinki ise aleyhinedir.*
- *Ölüme hazırlıklı olmak sebebiyle ölümden korkmamak, kişinin faziletindendir.*
- *Hiçbir kimse Allah'ın mahlûklarına* (yarattıklarına) *iyilikte bulunması ile yaptığı şükür gibi, hiçbir şeyle nimetlerine, şükür yapamaz.*
- *İnsanlar için en faydalı şey, kanaat ve kadere rıza göstermektir. En zararlısı ise, açgözlülük ve kızmaktır. Çünkü kanaat ve kadere rıza gösteren huzurlu olur. Açgözlü ve hırslı olan ve kızan kimse, daima gamlı ve kederli olur.*
- *Bir arkadaşına, dostuna iftira eden kimse, mutlaka onun cezasını çeker. İnsanlar için durum böyle olursa, hep kötülüklerin sebebi Allah'tır diye Allah'a iftira eden kimse bunun mesuliyetinden nasıl kurtulur!*
- *İyilik de, kötülük de mutlaka sahibine ulaşır. Kendisine hayır ulaşan ve hayra vesile olan kimseye ne mutlu! Kendisine kötülük ulaşan ve kötülüğe sebep olan kimseye ise hakikaten çok yazık!*
- *Her şeyi değiştirmek mümkün fakat bir şeyin tabiatını, aslını değiştirmek imkânsızdır. Kötü ahlâktan başka her şeyi değiştirmek mümkündür. Her şeyi def etmek mümkün fakat kaza bundan müstesnadır.*
- *Senin ve yer ehlinin yanında en beğenilen şey, insanlar arasında adalet, hikmet ve hak ile konuşan doğru dildir.*

- *Yolu; selâmet, rahmet, başkalarına eziyetten vazgeçmek olanın yolu, Allah'ın yoludur. Yolu, helâk etmek, kötü huylu olmak ve başkasına eziyet vermek olanın yolu ise şeytanın yoludur.*
- *Ey insan, acıktığın zaman sabi* (yavru) *çocuk gibi, doyduğun zaman azın köle gibi, mülk sahibi olduğun zaman haddi aşan cahil olma.*
- *Dosta düşmana herkese nasihat et. Böylece dostuna karşı yapman gereken bir vazifeyi yapmış olursun. Düşmanın ise, senin nasihatını öğrenince senden korkar ve seni kıskanır. Eğer o akılı olsa idi, senden utanır ve işlerinde sana müracaat ederdi.*
- *Sıkışık ve darlık zamanında, kişinin cömertlikte bulunması, onun cömertliğine, mala ve dünyaya düşkün olduğu halde şüphelilerden bile sakınması kişinin doğruluğuna, kızgınlık sırasında affetmek ise hilmine* (yumuşaklığına) *delâlet eder.*
- *İnsanların kendisini sevmesini, yardım etmelerini, onların kendisinden güzel ve iyi yönleri ile bahsetmelerini isteyen kimsenin, onlara aynı şekilde davranması gerekir.*
- *Kişinin hayır ve hikmeti elde etmesi ve kendisini ayıplardan muhafazası üç şeye sahip olmak ile mümkündür: 1- Vezir. 2- Veli. 3- Arkadaş. Kişinin veziri aklı, velisi iffeti, arkadaşı salih amelidir.*

İslâmî yazarlarca algılandığı şekli ile Hermes bir şekilde İdris ve İlyas ile özdeşleştirilmiş, yaratıcı gücün mesajcısı ve kuralları insanlara öğreten kişi olarak görülmüştür.

Özellikle İslâmî bakış açısındaki iki kişiliğin aynı anda onun varlığında birleşmesi ise, Mısır-İskenderiye sentezinden kaynaklanan iki aşamalı yaradılış evrendoğum simgeciliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak; Hermes-İdris bileşik simgesi, tanrısal buyrukları yerine getirme, şeriat kurallarına uyma, canlı iken göğe yükselme, mesajcılık, tanrılar ile haberleşme, peygamberin miraca yükselişi gibi oluşum ya da tasarımlar göz önüne alınıp Hermetik uygulamalar ile karşılaştırıldığında, tüm bunlar Hermetik uygulamaların özündeki "aklın tanrısallığını kavraması" sentezi ile ilişkilendirilebilir.

Sonuç

Thoth'un öğretileri Antik Mısır yapıtlarında, Hermes'in öğretileri Antik Yunan mitolojileri ve çevresinde, İdris'in öğretileri de İslâm kaynaklarında yer almıştır. Hermetik uygulamalar bakımından hepsi dönüp dolaşıp, birbirine pek benzer hatta coğrafyanın etkisi bir an için göz ardı edilirse yer yer aynı ilkeleri içermektedir.